

درس در یک نگاه :

در این درس، یاد می‌گیریم که میان ذهن، زبان و عالم خارج رابطه وجود دارد و منطق به بحث الفاظ در حوزه زبان نیز می‌پردازد. ما در این جا رابطه لفظ و معنا را بررسی می‌کنیم و انواع خطاهایی را که ممکن است در این رابطه رخ دهد، مشخص می‌کنیم. بنابراین مغالطه‌های این درس همگی مربوط می‌شوند به حوزه لفظ و معنا.

برخی اصطلاحات این درس

عالم خارج: منظور دنیای واقعی و عالم خارج از ذهن ماست.

مصدق: همان مثال و نمونه واقعی است. مثلاً انسان یک مفهوم است و مثال و مصداق آن می‌شود علی یا مریم یا هر فرد دیگری.

دلالت: یعنی حکایت کردن و هدایت کردن. مثلاً وقتی می‌گوییم تابلو راهنمایی دلالت بر چیزی دارد؛ یعنی نشانه چیزی است و ما را به سمت خاصی هدایت می‌کند.

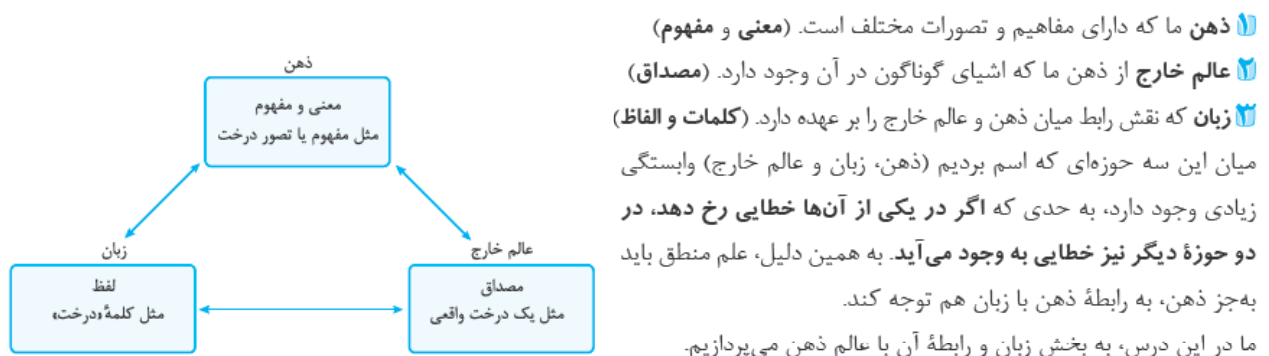
تضمن: یعنی شامل چیزی بودن و چیزی را در بر داشتن؛ مثلاً وقتی می‌گوییم کتاب متضمن جلد است، یعنی جلد بخشی از آن است.

رابطه ذهن، زبان و عالم خارج

در درس قبل گفتیم منطق علمی است که می‌خواهد از طریق بررسی و دسته‌بندی انواع خطاهای ذهنی و هم‌چنین کشف و گردآوری قواعد و نحوه کارکرد ذهن، جلوی اشتباه و خطا را در اندیشه بگیرد.

در ذهن ما یک سری تصورات و تصدیقات وجود دارد. این مفاهیم در قالب کلمات و الفاظ ریخته می‌شوند و از این راه، به دیگران منتقل می‌شوند. پس ما آن‌چه را در ذهنمان می‌گذرد، از طریق کلمات و الفاظ به بیرون از ذهنمان انتقال می‌دهیم. مثلاً موجودی زنده و چهارپا که شیهه می‌کشد، در ذهنمان تصور می‌کنیم. اسم این موجود را می‌گذاریم «اسب». بعد در ارتباط با دیگران، حیوانی را نشان می‌دهیم و می‌گوییم آن «اسب» است؛ یعنی برای منتقل کردن این تصویر ذهنی به دیگران، از واژه «اسب» استفاده می‌کنیم.

در مثال بالا و در کل این فرایندی که توضیح دادیم، سه حوزه مجزا وجود دارد که با هم در ارتباطند:

۱) **ذهن** ما که دارای مفاهیم و تصورات مختلف است. (معنی و مفهوم)

۲) **عالم خارج** از ذهن ما که اشیای گوناگون در آن وجود دارد. (مصدق)

۳) **زبان** که نقش رابط میان ذهن و عالم خارج را بر عهده دارد. (کلمات و الفاظ)

میان این سه حوزه‌ای که اسم بردیم (ذهن، زبان و عالم خارج) وابستگی زیادی وجود دارد، به حدی که اگر در یکی از آن‌ها خطایی رخ دهد، در دو حوزه دیگر نیز خطایی به وجود می‌آید. به همین دلیل، علم منطق باید به‌جز ذهن، به رابطه ذهن با زبان هم توجه کند.

ما در این درس، به بخش زبان و رابطه آن با عالم ذهن می‌پردازیم.

زبان

حوزه بررسی زبان بسیار گسترده است و در علم زبان‌شناسی، از جنبه‌های مختلفی بررسی می‌شود؛ اما زبان در علم منطق، فقط از نظر رابطه کلمات (الفاظ) با معنی و مفهوم ذهنی آن کلمات مهم است. یعنی در منطق، فقط این مسئله مهم است که هر لفظی چه معنایی دارد. رابطه میان یک لفظ و معنایش چگونه است. به این بخش از منطق می‌گویند مبحث الفاظ.

توجه... چون منطق به یک زبان خاص وابسته نیست، قواعد صرفی و نحوی زبان در منطق اهمیتی ندارد. از نظر منطق، گرچه قواعد و دستور زبان در هر زبانی متفاوت است، اما به هر حال، می‌شود رابطه لفظ (کلمه) و معنی را مستقل از هر زبانی بررسی کرد.

خلاصه این‌که...

رابطه ذهن و زبان = معنی و لفظ

مبحث الفاظ منطق = بررسی رابطه زبان و تفکر

رابطه ذهن و عالم خارج = مفهوم و مصداق

معنی = مفهوم = تصور

رابطه زبان و عالم خارج = لفظ و مصداق

رابطه لفظ و معنا

مبحث الفاظ در منطق قرار است به ما نشان دهد که چه موقع ما معنای اشتباهی را از الفاظ برداشت می‌کنیم و این برداشت غلط، موجب خطا و اشتباه در اندیشه می‌شود.

علم منطق با بررسی انواع روابط میان الفاظ و معانی، انواع اشتباه‌ها و مغالطه‌هایی را که در این رابطه رخ می‌دهند، دسته‌بندی می‌کند.

اشتراک لفظ

گاهی یک کلمه معنای مختلف دارد. مثل کلمه «شیر» در زبان فارسی که هم به معنای شیر خوراکی است، هم به معنای شیر آب و هم به معنای حیوان شیر. باید حواسمان باشد که در واقع، هر کدام از این‌ها یک کلمه متفاوت هستند که فقط ظاهرشان به هم شبیه است! زیرا معنای هر کدام از این‌ها با هم خیلی فرق دارد.

در ضمن، اشتراک لفظ فقط در حیطة «اسم‌ها» نیست. «فعل»ها و «حروف» نیز خیلی وقت‌ها مشترک لفظی هستند. مثلاً:

اشتراک حرف

با: شیوا با عصبانیت از در وارد شد. (در حال)

من با او فرق دارم. (حرف جداکننده)

تا: از تهران تا کرج راه زیادی نیست. (نشان‌دهنده فاصله)

پشت دیوار پنهان شد تا کسی او را نبیند. (نشان‌دهنده دلیل)

اشتراک فعل

گذشتن: بخشیدن، عبور کردن

ماندن: ایستادگی کردن، باقی‌ماندن، گیج و مبهوت شدن

نحوه‌های دلالت لفظ بر معنا

خیلی وقت‌ها، ما کلمات را به کار می‌بریم؛ اما منظورمان معنای دقیق آن کلمه و لفظ نیست. مثلاً می‌گوییم: «مردم خیلی تغییر کرده‌اند!» اما منظورمان همه مردم نیست، بلکه بخشی از مردم را مدنظر قرار داده‌ایم. یا مثلاً می‌گوییم: «خانه‌ام را مرتب کردم» اما منظورمان وسایل خانه است نه خود خانه. بنابراین، وقتی یک لفظ را به کار می‌بریم، منظورمان یکی از سه حالت زیر است:

۱) **مطابقی:** معنای اصلی و کامل آن لفظ موردنظر است. **مثال:** اتاق خیلی بزرگ است. (کل اتاق منظور ماست.)

۲) **تضمنی:** بخشی از معنای اصلی لفظ موردنظر است. **مثال:** اتاق را رنگ کردم. (در و دیوار اتاق منظور است.)

۳) **التزامی:** هیچ بخشی از معنای اصلی لفظ موردنظر نیست، بلکه معنای لازمه لفظ، موردنظر است.

مثال: اتاق گرم است. (هوای درون اتاق گرم است نه خود اتاق.)

توضیح بیشتر...

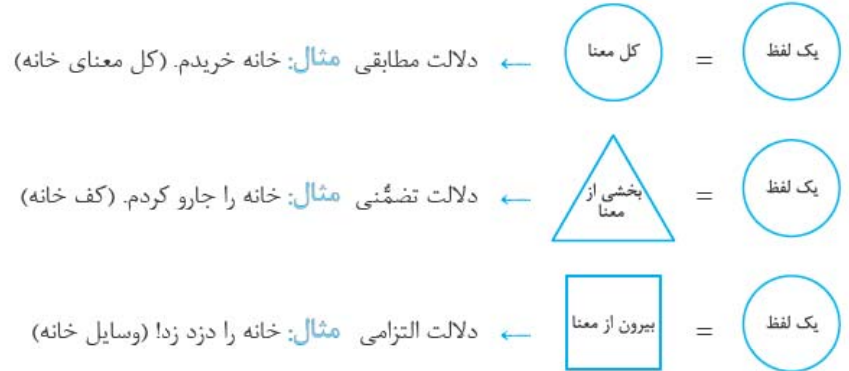
دلالت مطابقی: مطابقت یعنی کل لفظ با کل معنای اصلی یکی باشد؛ درست مثل اثر انگشت روی کاغذ و خود انگشت. در این حالت، اثر روی کاغذ با انگشت مطابقت دارد.

دلالت تضمنی: تضمین یعنی در بر داشتن و شامل چیزی بودن. پس هرگاه لفظی به کار رود، ولی بخشی از معنای اصلی آن موردنظر باشد، ما به آن دلالت تضمنی می‌گوییم.

دلالت التزامی: التزام یعنی همراه شدن. هرگاه دو چیز جدا از هم، همواره کنار و همراه و ملازم هم باشند، رابطه التزامی برقرار می‌شود. وقتی هم می‌گوییم یک چیز لازمه چیز دیگری است، یعنی اگر شیء اول وجود داشته باشد، شیء دوم نیز همراه آن می‌آید! مثلاً می‌گوییم: «شغل نان و آبدار!» و منظورمان پول است، چون تا پول نباشد، از نان خبری نیست.

تفاوت دلالت تضمنی و التزامی

دلالت تضمنی همیشه بخشی از معنای درونی لفظ است ولی دلالت التزامی بیرون از معنای اصلی لفظ قرار دارد. رابطه میان دلالت تضمنی و دلالت مطابقی یک رابطه حقیقی و واقعی است. مثلاً می‌گوییم: «گلهام نابود شد» ولی منظور این است که بیشتر گوسفندان مرده‌اند. در این حالت، میان بخشی از گوسفندان و تمام گوسفندان که گله را تشکیل داده‌اند رابطه‌ای درونی و حقیقی وجود دارد. اما میان دلالت التزامی و دلالت مطابقی هیچ‌گونه رابطه حقیقی و درونی‌ای وجود ندارد. فرض کنید ما در کلاس نشستیم و یکی از دوستانمان می‌گوید: «نردبان آمده» همه ما می‌دانیم که منظور او یکی از هم‌کلاسی‌های قدبلندمان است. در این حالت، میان قد بلند و نردبان رابطه واقعی وجود ندارد؛ بلکه در ذهن ما، قد بلند و نردبان ملازم هم شده‌اند. پس می‌شود گفت: بیشتر دلالت‌های التزامی از نوع قراردادهای و عادت‌های ذهنی هستند. مانند: دلالت قلب بر عاطفه و احساس، دلالت سنگ بر بی‌رحمی و بی‌عاطفگی، دلالت پینوکیو بر دروغگو!

خلاصه این‌که...

انواع لفظ	(۱) الفاظ عادی: هر لفظ معنای خاص خود را دارد. (۲) الفاظ مشترک: ظاهر الفاظ مشترک است اما معنای متفاوت دارند. (۳) الفاظ مترادف: ظاهر الفاظ متفاوت است اما معنای مشترک دارند.
انواع دلالت	(۱) مطابقی: معنای اصلی لفظ موردنظر است. (۲) تضمنی: بخشی از معنای اصلی لفظ موردنظر است. (۳) التزامی: معنای اصلی لفظ موردنظر نیست؛ بلکه فقط با معنای اصلی همراه می‌شود.

تمرین:

نوع دلالت‌های زیر را مشخص کنید.

- ۱- دلالت شیر بر حیوان درنده
- ۲- دلالت بدن درد بر درد استخوان
- ۳- دلالت باغچه بر گل‌های درون باغچه
- ۴- دلالت زرافه بر گردن دراز!
- ۵- دلالت غول بر انسان تنومند
- ۶- دلالت ساعت بر زمان
- ۷- دلالت ماه بر زیباروی
- ۸- دلالت پیاله بر کاسه
- ۹- دلالت آشپزخانه بر وسایل آشپزی
- ۱۰- دلالت مورچه بر انسان ریزنقش

جواب: ۱- مطابقی ۲- تضمنی ۳- تضمنی ۴- التزامی ۵- التزامی ۶- التزامی ۷- التزامی ۸- مطابقی ۹- تضمنی ۱۰- التزامی

برویم سراغ تست

با توجه به معنای ذکرشده برای هر لفظ، کدام گزینه مشترک لفظی محسوب نمی‌شود؟

- (۱) ریش ← زخم - موی صورت (۲) دوش ← شانه - دیشب (۳) بادیه ← کاسه مسی - بیابان (۴) شیر ← شجاع - نوعی حیوان

جواب: در گزینه‌های ۱، ۲ و ۳، دو معنای مختلف از یک لفظ آمده است پس بی‌شک، هر سه گزینه مشترک لفظی هستند. اما در گزینه چهارم، گرچه می‌دانیم که لفظ «شیر» مشترک لفظی است و معناهای مختلفی دارد، اما در این‌جا فقط به یک معنای مطابقی (حیوان) و یک معنای التزامی (شجاع) اشاره شده است. پس نمی‌توانیم بگوییم که «شیر» در این‌جا مشترک لفظی محسوب می‌شود. بنابراین، پاسخ گزینه «۴» است. برای روشن‌تر شدن این مسئله باید تفاوت میان اشتراک لفظی و انواع دلالت‌های معنایی را بهتر یاد بگیریم.

تفاوت مشترک لفظی با انواع دلالت‌ها

مسئله اصلی این جاست که اگر یک لفظ می‌تواند چند نوع دلالت داشته باشد، ظاهراً چند معنا دارد. خوب! پس چرا به چنین لفظی نمی‌گوییم مشترک لفظی؟ کلید اصلی فهم این مسئله این جاست که مشترک لفظی وقتی است که یک لفظ، چند معنای مختلف داشته باشد که همه آن‌ها از نوع دلالت مطابقی هستند. مثلاً لفظ «سیر» یک معنای مطابقی آن یعنی کسی که غذا خورده و گرسنه نیست و یک معنای مطابقی دیگر آن یعنی نوعی گیاه بدبو اما با خاصیت‌های فراوان! 😊

در حالی که دلالت‌های التزامی و تضمینی، دربردارنده همان معنای مطابقی اول هستند. به همین دلیل لفظ در این جا مشترک لفظی محسوب نمی‌شود.

ماده‌ای خوراکی (دلالت مطابقی)	لفظ شیر
لوله آب (دلالت مطابقی)	
حیوانی درنده (دلالت مطابقی)	

↓
انسان شجاع (دلالت التزامی دربردارنده معنای حیوان درنده)

پس در واقع، دلالت‌های تضمینی و التزامی، زیرمجموعه دلالت مطابقی هستند نه یک معنای متفاوت و مستقل. به همین دلیل، **لفظی که چند نوع دلالت داشته باشد، لزوماً مشترک لفظی نیست.** بلکه باید چند دلالت مطابقی متفاوت داشته باشد تا مشترک لفظی محسوب شود.

شیوه نگارش کلمات

جدا از این که ممکن است یک لفظ معانی یا دلالت‌های مختلف داشته باشد، شیوه نگارش یک کلمه یا یک جمله هم می‌تواند معنا را تغییر دهد. مثلاً گاهی یک ویرگول ساده معنا را عوض می‌کند. مثال معروف زیر را ببینید:

بخشش لازم نیست، اعدامش کنید.   بخشش لازم نیست اعدامش کنید.

گاهی هم چون الفاظ آهنگی شبیه هم دارند، اشتباه نوشته می‌شوند و با املا و دیکته متفاوت، معنی متفاوتی پیدا می‌کنند:

خیش ← گاو آهن	خار ← تیغ گیاه
خویش ← خود	خوار ← پست

ابهام و دوپهلویی

گاهی ممکن است یک جمله یا یک متن، اصلاً مشترک لفظی نداشته باشد و دلالت همه الفاظ آن هم از نوع مطابقی باشد. اما متن جوری نوشته شده باشد که بتوان از آن دو یا چند برداشت مختلف کرد. مثال‌های زیر را ببینید:

من از راهنمایی تو پشیمانم (چه کسی به چه کسی راهنمایی کرده؟)

حوصله ندارم درس بخوانم مثل شما (شما هم حوصله درس خواندن ندارید یا من به اندازه شما حوصله ندارم؟)

احمد گفت: کتاب را پس بده (گفت من کتاب را پس بدهم یا گفت به تو بگویم کتاب را پس بدهی؟)

این نوع ابهام دلیلش ساختار متن است، یعنی مشترک لفظی وجود ندارد؛ اما کل جمله یا متن طوری نوشته شده که چند معنای مختلف از آن برداشت می‌شود. معمولاً مهم‌ترین حالتی که چنین ابهامی به وجود می‌آید، زمانی است که ما یک یا چند ضمیر در جمله داریم اما مرجع آن‌ها مشخص نیست. پس وقتی ضمایر یک جمله زیاد می‌شوند، احتمال این ابهام هم زیاد می‌شود. یکی دیگر از مواقعی که چنین ابهامی ایجاد می‌شود هنگامی است که در یک جمله منفی از کلمه مثل یا مانند استفاده شده باشد. اما در جملات مثبت چنین نیست.

مثال:

من مثل تو درس نمی‌خوانم. (مبهم) ← آیا تو درسخوانی و من مثل تو نیستم یا تو درسخوان نیستی و من هم مثل توام؟!
منفی

من مثل تو درس می‌خوانم. (واضح)

مثبت

شب‌ها مثل دیگران دیر نخواب. (مبهم) ← دیگران زود می‌خوابند و من هم مثل آن‌ها بخوابم یا آن‌ها دیر می‌خوابند و من زود بخوابم؟!
منفی

شب‌ها مثل دیگران زود بخواب. (واضح)

مثبت

ایجاد ابهام دو علت دارد | مرجع ضمیر یا ضمایر مشخص نیست.

| وجود لفظ «مثل»، «مانند» و «شبیبه» + فعل منفی.

مغالطه در الفاظ

هر کدام از روابطی که تا این جا در مورد رابطه لفظ و معنا یاد گرفتیم، می‌توانند موجب یک مغالطه شوند. حال که تمام این روابط را با دقت بررسی کردیم و برایمان جا افتادند، مغالطه‌هایشان را مشخص می‌کنیم:

مغالطه اشتراک لفظ ← وقتی چند کلمه با ظاهر یکسان (مشترک لفظی) را با هم اشتباه می‌گیریم.

مغالطه توسل به معنای ظاهری ← وقتی معنای مطابقی، تضمینی و التزامی کلمات را به جای یکدیگر به کار می‌بریم.

مغالطه نگارشی کلمات ← وقتی در کتابت و نگارش کلمات (دیکته) یا رعایت علائم سجاوندی و حرکات کلمات اشتباه می‌کنیم.

مغالطه ابهام در مرجع ضمیر ← وقتی که از عبارت دوپهلوی استفاده می‌کنیم؛ به شکلی که مرجع ضمیر مشخص نیست.

حواسمان باشد...

- ▣ استفاده از مشترک لفظی یا انواع دلالت‌ها لزوماً مغالطه نیست. مغالطه زمانی رخ می‌دهد که ما این‌ها را با هم اشتباه کنیم.
- ▣ همه این مغالطه‌ها می‌توانند عمدی یا غیرعمدی باشند.

جدول مغالطات مربوط به الفاظ

نام مغالطه	حیطه	چگونه رخ می‌دهد؟
اشتراک لفظ	مشترک لفظی	وقتی معانی مختلف لفظ را به جای هم به کار ببریم.
توسل به معنای ظاهر	دلالت	وقتی دلالت‌های مطابقی، تضمینی و التزامی را به اشتباه، به جای هم به کار ببریم.
مغالطه نگارشی	نگارش و املا	وقتی اشتباه در نگارش و املا کلمات و یا استفاده نکردن از علائم سجاوندی موجب می‌شود معنای اصلی جمله تغییر کند.
ابهام در مرجع ضمیر	ساختار متن و عبارت دوپهلوی	وقتی از جملاتی استفاده می‌کنیم که ابهام دارند و دوپهلوی هستند، ممکن است معنای اشتباه برداشت شود.

یادمان باشد...

- ▣ منطق وابسته به یک زبان خاص نیست.
- ▣ وقتی مرجع ضمیر مشخص نباشد، عبارات دوپهلوی و مبهم می‌شوند.
- ▣ نام کتاب خواجه نصیرالدین طوسی در منطق اساس الاقتباس است.
- ▣ بخشی از کار ویراستاران، جلوگیری از «مغالطه شیوه نگارش کلمات» است.
- ▣ از نظر خواجه نصیرالدین طوسی اکثر مغالطات لفظی از نوع اشتراک لفظ است.
- ▣ منطق وابسته به قواعد صرفی و نحوی زبان کاری ندارد.
- ▣ بسیاری از لطیفه‌ها براساس اشتراک لفظ پدید آمده‌اند.
- ▣ بخشی از کار ویراستاران، جلوگیری از «مغالطه شیوه نگارش کلمات» است.

پرسش‌های چهار گزینه‌ای

۳۵- رابطه ذهن و زبان و رابطه مفهوم و مصداق، به ترتیب، همان روابط میان ..... و ..... است.

- (۱) معنی و لفظ - عالم خارج و زبان
- (۲) مصداق و لفظ - عالم خارج و زبان
- (۳) معنی و کلمه - ذهن و عالم خارج
- (۴) معنی و مصداق - زبان و عالم خارج

۳۶- کدام گزینه درباره رابطه ذهن و زبان نادرست است؟

- (۱) خطای در لفظ موجب خطای در ذهن می‌شود.
- (۲) الفاظ، مصداقی مفاهیم ذهنی هستند.
- (۳) منطق به قواعد صرفی و نحوی کاری ندارد.
- (۴) معنای هر لفظ، همان مفهوم ذهنی است.

۳۷- در کدام گزینه لفظی وجود دارد که مشترک لفظی نیست؟

- (۱) خانه - گذشتن - تا
- (۲) غایت - خواندن - سیر
- (۳) بسته - دسته - با
- (۴) امثال - شیر - ماندن

۳۸- احتمال ایجاد مغالطه اشتراک لفظ در کدام گزینه وجود دارد؟

- (۱) مثل دیگران تنبل نباش.
- (۲) تا این ساعت چند بار آمده است.
- (۳) زیادی خودسری!
- (۴) بر سر عقایدت ایستادگی نکن.

۳۹- دربارهٔ دو لفظ «مردن» و «هلاک شدن» می‌توانیم بگوییم .....

- ۱) مشترک لفظی هستند و اگر به جای هم به کار روند، ممکن است موجب مغالطه شوند
- ۲) الفاظ هم‌معنی هستند و اگر به جای هم به کار روند، موجب مغالطهٔ ابهام در عبارت می‌شوند
- ۳) دوپهلو هستند و موجب مغالطهٔ ابهام در عبارت می‌شوند
- ۴) هم‌معنی و مترادف‌اند و می‌توانند بسته به هدف، به جای هم به کار روند

۴۰- وقتی منظور ما از کاربرد یک لفظ، معنای اصلی، معنای بیرونی و بخشی از معنای اصلی باشد، به ترتیب از کدام دلالت‌ها استفاده کرده‌ایم؟

- ۱) التزامی - مطابقی - تضمینی
- ۲) مطابقی - التزامی - تضمینی
- ۳) مطابقی - تضمینی - التزامی
- ۴) التزامی - تضمینی - مطابقی

۴۱- استفاده از لفظ «خیش» به جای لفظ «خویش» و استفاده از لفظ «گرد» به جای لفظ «گرد» به ترتیب، چه مغالطه‌هایی را در پی دارد؟

- ۱) نگارشی - ابهام در عبارت
- ۲) نگارشی - اشتراک لفظ
- ۳) اشتراک لفظ - نگارشی
- ۴) نگارشی - نگارشی

۴۲- یک واژهٔ چندمعنایی ..... نام دارد که موجب مغالطهٔ ..... می‌شود.

- ۱) لفظ مترادف - اشتراک لفظ
- ۲) لفظ مترادف - نگارشی
- ۳) لفظ مشترک - اشتراک لفظ
- ۴) لفظ مشترک - نگارشی

۴۳- کدام گزینه دلیل عدم پرداختن به قواعد صرفی و نحوی در منطق را بازگو می‌کند؟

- ۱) عدم وابستگی منطق به زبان
- ۲) وجود رابطه میان جهان خارج و زبان
- ۳) عدم وابستگی منطق به الفاظ
- ۴) عدم وابستگی منطق به یک زبان خاص

۴۴- اشتراک لفظ، عبارت است از .....

- ۱) چند لفظ دارای معنای واحد
- ۲) یک لفظ دارای معنای واحد
- ۳) چند لفظ دارای معانی مختلف
- ۴) یک لفظ دارای معانی مختلف

۴۵- در کدام عبارت مشترک لفظی وجود ندارد؟

- ۱) آن‌ها از ما عکس گرفتند.
- ۲) او سال‌ها با فریب مبارزه کرد.
- ۳) عفو لازم نیست اعدامش کنید.
- ۴) چون ازو گشتی همه‌چیز از تو گشت.

۴۶- منظور از «دلالت لفظ بر معنا» در منطق چیست؟

- ۱) هر لفظی دارای چند معنی است.
- ۲) برخی الفاظ دارای ظاهر یکسان هستند.
- ۳) آن معنایی که ذهن از لفظ مراد می‌کند.
- ۴) مغالطه‌ای که از دلالت لفظ به‌وجود می‌آید.

۴۷- الفاظ مشترک همواره ..... دارند و احتمال پدیدآمدن مغالطهٔ ..... را افزایش می‌دهند.

- ۱) ظاهر متفاوت - ابهام در مرجع ضمیر
- ۲) ظاهر یکسان - توسل به معنای ظاهری
- ۳) ظاهر یکسان - اشتراک لفظ
- ۴) معنای یکسان - نگارشی

۴۸- اگر دلالت لفظ بر معنا، مطابق معنای اصلی لفظ نباشد، .....

- ۱) مغالطهٔ توسل به معنای ظاهری صورت گرفته است
- ۲) دلالت لفظ یا التزامی خواهد بود یا تضمینی
- ۳) احتمالاً دچار مغالطهٔ اشتراک لفظ شده‌ایم
- ۴) لفظ ما به معنایی خارج از معنای اصلی دلالت دارد

۴۹- نوع دلالت‌های لفظ «شیر» را در جملات «علی شیر است»، «شیر درنده است» و «شیر برای سلامتی مفید است» مشخص کنید.

- ۱) تضمینی - التزامی - مطابقی
- ۲) التزامی - مطابقی - مطابقی
- ۳) التزامی - تضمینی - مطابقی
- ۴) تضمینی - مطابقی - التزامی

۵۰- دلالت لفظ شیر در کدام گزینه با دیگر گزینه‌ها متفاوت است؟

- ۱) اگر شیوا شیر می‌خورد، سالم می‌ماند.
- ۲) اگر شیوا از شیر می‌ترسد، از بئر هم می‌ترسد.
- ۳) اگر آب می‌خواهی، از شیر آب بخور.
- ۴) اگر شیوا شیر بود، از سوسک نمی‌ترسید.

۵۱- کدام گزینه موجب مغالطه «ابهام در مرجع ضمیر» نمی‌شود؟

- (۱) آن یکی شیر است کادم می‌خورد.
(۲) من تو را از برادرت بیشتر دوست دارم.
(۳) تا تو بیایی من رسیده‌ام خانه.
(۴) این زوج، ده سال با هم اختلاف داشتند.

۵۲- وقتی ذهن ما با شنیدن کلمه «قلب» به سمت مفاهیم «عاطفه» و «احساس» هدایت می‌شود، .....

- (۱) مغالطه رخ داده است، چون به جای معنای حقیقی قلب از دلالت التزامی آن استفاده شده
(۲) اگر گوینده بخشی از معنای لفظ «قلب» را در نظر داشته باشد، مغالطه نیست
(۳) اگر گوینده از کاربرد این لفظ، دلالت خارج از معنای اصلی آن را در نظر داشته باشد، هیچ خطایی رخ نداده
(۴) مغالطه اشتراک لفظ رخ داده است، زیرا قلب به معنای احساس و «قلب» به معنای عضوی از بدن، مشترک لفظی‌اند

۵۳- در کدام حالت، مغالطه‌ای در حوزه الفاظ رخ داده است؟

- (۱) وقتی عبارتی دوپهلو را به کار می‌بریم.
(۲) هنگامی که از لفظی استفاده می‌کنیم که مشترک لفظی است.
(۳) وقتی معنای التزامی و تضمینی را به جای یکدیگر به کار می‌بریم.
(۴) هنگامی که از چند لفظ مترادف استفاده می‌کنیم.

۵۴- مغالطه اشتراک لفظ و توسل به معنای ظاهری، به ترتیب، زمانی ممکن است رخ دهند که از ..... و ..... استفاده کنیم.

- (۱) الفاظ مشترک - دلالت‌های مختلف یک لفظ
(۲) معنی مشترک چند لفظ - دلالت‌های مختلف یک لفظ
(۳) معنی مشترک چند لفظ - الفاظ مشترک
(۴) الفاظ مترادف - الفاظ مشترک

۵۵- کاربرد الفاظ «سبک»، «دوش» و «با»، به ترتیب، چه مغالطاتی را ممکن است در پی داشته باشد؟

- (۱) نگارشی - اشتراک لفظ - نگارشی
(۲) اشتراک لفظ - اشتراک لفظ - اشتراک لفظ - نگارشی
(۳) اشتراک لفظ - نگارشی - اشتراک لفظ
(۴) نگارشی - اشتراک لفظ - اشتراک لفظ - اشتراک لفظ

۵۶- کدام گزینه ابهام در مرجع ضمیر به وجود می‌آورد؟

- (۱) مجسمه‌های ساخته‌شده توسط یک هنرمند گمنام ربنده شد.
(۲) هر که در این حلقه نیست، فارغ از این ماجراست.
(۳) من مثل تو نگران نیستم.
(۴) وقتی از تو حرف می‌زد، صدایش می‌لرزید.

۵۷- در کدام گزینه، نوع مغالطه نادرست ذکر شده است؟

- (۱) تکالیف را مثل دیگران آخر شب انجام نده. (ابهام در مرجع ضمیر)
(۲) خانه‌ام خراب شد. (توسل به معنای ظاهری)
(۳) خانه‌های ساخته‌شده توسط شهرداری خراب شدند. (مغالطه نگارشی کلمات)
(۴) او گفت این پول سهم من است. (اشتراک لفظ)

۵۸- وقتی تشخیص فاعل یک جمله مشکل باشد، می‌تواند موجب مغالطه ..... شود که در واقع در حوزه ..... رخ می‌دهد.

- (۱) ابهام در مرجع ضمیر - لفظ و معنا
(۲) ابهام در مرجع ضمیر - استدلال
(۳) نگارشی - الفاظ و معانی
(۴) نگارشی - زبان

۵۹- در کدام حالت، مغالطه‌ای رخ نداده است؟

- (۱) این که در یک استدلال از کلمات مشترک لفظی استفاده کنیم.
(۲) وقتی دلالت‌های مختلف یک لفظ را به جای همدیگر به کار ببریم.
(۳) زمانی که از واژه‌هایی با بار ارزشی متفاوت در یک استدلال استفاده کنیم.
(۴) وقتی املائی واژه‌های خویش و خیش را به جای هم بنویسیم.

۶۰- دلالت لفظ ساعت بر زمان، گرما بر صمیمیت و مدرسه بر کلاس درس، به ترتیب از نوع .....، ..... و ..... است.

- (۱) التزامی - التزامی - تضمینی
(۲) تضمینی - التزامی - تضمینی
(۳) التزامی - تضمینی - تضمینی
(۴) تضمینی - التزامی - التزامی

۶۱- وقتی ظاهر یک کلمه موجب شود تا دو معنای آن را با هم اشتباه بگیریم، دچار مغالطه ..... شده‌ایم.

- (۱) توسل به معنای ظاهری
(۲) اشتراک لفظ
(۳) نگارش کلمات
(۴) التزامی

۶۲- عدم رعایت کدام موارد، خطر مغالطه نگارشی را افزایش می‌دهد؟

- ۱) املاي درست کلمه - پرهيز از کاربرد کلمات دواملايي - استفاده از واژه‌های مبهم
- ۲) کتابت درست - پرهيز از به کار بردن الفاظ هم‌معنی - علائم سجاوندي
- ۳) علائم سجاوندي - پرهيز از کاربرد الفاظ مشترک - حرکت‌گذاري
- ۴) حرکت‌گذاري - قواعد نقطه‌گذاري - پرهيز از غلط‌های املايي

۶۳- اگر معنای مدنظر ما در دلالت، بیرون از معنای لفظ قرار بگیرد، آن‌گاه ..... .

- ۱) آن لفظ مشترک لفظی خواهد بود
- ۲) احتمال خطای ابهام در عبارت وجود دارد
- ۳) فقط بخشی از معنای لفظ موردنظر ماست
- ۴) لازمهٔ یک شیء موردنظر ما بوده است

۶۴- در حکایت زیر چه نوع مغالطه‌ای رخ داده است؟

«معلمی در کلاس درس گفت، سعادت غایت زندگی انسان است، دانش‌آموز باهوشی که قبلاً شنیده بود غایت زندگی آدمی همان مرگ اوست، از معلم پرسید: آیا سعادت ما همان مرگ است؟»

- ۱) مغالطهٔ بار ارزشی کلمات؛ زیرا دانش‌آموز به مترادف‌بودن کلمات «انسان» و «آدمی» توجه نکرده است.
- ۲) مغالطهٔ اشتراک لفظ؛ زیرا دانش‌آموز به معنای متفاوت لفظ «غایت» توجه نکرده است.
- ۳) مغالطهٔ ابهام در مرجع ضمیر؛ زیرا دانش‌آموز متوجه دوپهلویی لفظ «غایت» نشده است.
- ۴) مغالطهٔ اشتراک لفظ؛ زیرا دانش‌آموز به تفاوت معنایی الفاظ «آدمی» و «انسان» توجه نکرده است.

۶۵- دلیل پدیدآمدن مغالطات «نگارشی»، «اشتراک لفظ» و «ابهام در مرجع ضمیر» به ترتیب کدام است؟

- ۱) اشتباه در کتابت - اشتباه در کاربرد لفظ مشترک - کاربرد عبارات دوپهلوی
- ۲) عدم رعایت علائم سجاوندي - اشتباه در کاربرد کلمات هم‌معنی - جابه‌جایی در کاربرد دلالت‌ها
- ۳) عدم رعایت علائم سجاوندي - اشتباه در کاربرد انواع دلالت‌ها - استفاده از عبارات مبهم
- ۴) عدم نقطه‌گذاري درست - اشتباه در تشخیص نوع دلالت لفظ - کاربرد عبارات دوپهلوی

۶۶- در کدام گزینه احتمال وقوع مغالطهٔ اشتراک لفظ بیشتر است؟

- ۱) آن یکی شیر است کدام می‌خورد (۲) من از شیر می‌ترسم.
- ۳) برای خودت شیری شدی (۴) شیر مایع است.

۶۷- کدام گزینه توضیح مناسبی دربارهٔ عبارت زیر بیان می‌کند؟

«خانواده‌اش را که می‌بیند، موش می‌شود.»

- ۱) لفظ موش در این جمله مشترک لفظی است. یک معنایش موش واقعی و معنای دیگرش «ترسیدن» است.
- ۲) «موش شدن» در این‌جا به معنای ترسیدن است؛ پس یک دلالت التزامی وجود دارد.
- ۳) «موش» همان موش واقعی است؛ پس دلالت مطابقی است و منظورش تشبیه است.
- ۴) لفظ موش در این‌جا دارای دو معنی مختلف است و احتمال مغالطهٔ اشتراک لفظ وجود دارد.

۶۸- فرض کنید هم‌کلاس قدبلندی دارید که او را به شوخی بُرج میلاد صدا می‌کنید. در این حالت، از نظر منطقی، کدام ارزیابی درست است؟

- ۱) ما مغالطه کرده‌ایم و میان معنای اصلی بُرج میلاد و قدبلندی دوستان معنای ظاهری ایجاد کرده‌ایم.
- ۲) در واقع، برای لفظ «برج میلاد» دو معنای متفاوت در نظر گرفته‌ایم.
- ۳) هیچ مغالطه‌ای در کار نیست و فقط یک دلالت التزامی برای لفظ «برج میلاد» وجود دارد.
- ۴) در واقع حرف ما مبهم است و معلوم نیست که منظورمان خود برج است یا دوستان!